

THEOLOGIA PRACTICA

Bustya Dezső

Marosvásárhely

Kálvin tanítása az egyházfegyelemről és az egyházkormányzásról*

Calvin's teaching about church discipline
and ecclesiastical leadership. Abstract

This paper was presented at the Conference of the Presbyterian Alliance of the Királyhágómellék Reformed Church District and of the Deanery of Békés in Battonya, Hungary, on 29 August 2009. The outline of Scriptural foundations in connection with ecclesiastical government and church discipline is followed by the author's clarification concerning Calvin's principles vis-à-vis these issues and their implementation. The end of the paper deals with the credal and confessional aspects of church government and discipline.

Keywords: Calvin, Reformation, church government, church discipline.

Bevezetés

Soli Deo Gloria! Minden Kálvin Jánosról szóló előadást ezzel kellene kezdeni. Kálvin jelmondata azt fejezi ki, hogy ő minden tanításában, teológiájában, lelkipásztori szolgálatában és egyéni életében egyaránt ezt követte. Élete Isten Igéjének feltétlen tekintélye alatti szüntelen munkálkodásban telt el. Isten mindenekfölötti uralma, a neki való engedelmeskedés, a keresztyén életében pedig a *megszentelődés*: ezek jellemzik a reformátor hűséges és alázatos szolgálatát minden tekintetben.

Témánk a presbiteri szolgálatot minden időben meghatározó kérdés. Szeretnénk Kálvin biblikus elveihez és a *Genfi egyházi rendtartáshoz* mérni jelen egyházi életünket. Miután Kálvin mindenekelőtt a Szentírás kiváló ismerője, és annak üzenetét feltétlen követelményként alkalmazó tudós lelkipásztor volt, előbb a bibliai tanítást szeretném felvázolni az egyházfegyelem és egyházkormányzás tekintetében. Ezt követően szólunk Kálvin tanításáról főképpen az *Institutio* és a *Genfi Gyülekezet Rendtartása* alapján; végül pedig arra szeretnék rámutatni, hogy a kálvini felismerések és tanítások miként érvényesülnek református egyházunk hitvallási irataiban, a *II. Helvét Hitvallásban* és a *Heidelbergi Kátában*.

---

* Elhangzott Battonyán, 2009. augusztus 29-én a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és a Békési Egyházmegye Presbiteri Szövetségének Konferenciáján.

I. Egyházkormányzás és egyházfegyelmezés a Bibliában

1. Az Ótestamentumban

Mióta Isten népet választott magának az Ő neve tiszteletének fenntartására, ez a közösség sohasem volt fejelem nélkül. Ebben a vonatkozásban nem tartom szükségesnek külön beszélni Izráelről és a keresztyén egyházzal, mivel mindkettő egyaránt Isten Egyházát jelenti. Sőt, a keresztyén egyházfegyelmezés egyenesen az ótestamentumi egyház rendtartására utal vissza: *Szentek legyetek, mert én, az Úr, a ti Istenetek, szent vagyok* – mondja Isten a 3Móz 19,2-ben. Isten szuverén úrként választ magának akár egyént, akár népet, sajátos feladatra. Akiket e szent elhatározása szerint magának el- és kiválaszt, azokra nézve külön rendtartást ad. Nevezetesen, az Ótestamentum választott népének a *Törvényt*. Legrövidebb formájában ezt a *Tízparancsolatban* találjuk összefoglalva. A Tízparancsolat alapja, hogy az egy, örök Isten ura és parancsolója a népnek, amely az Ő nevével nevezetik. Éppen ezért, az Ószövetségben fegyelmezés alá esik minden olyan cselekmény, amely ezt megsérti. Nincs kivétel. Egyaránt e mérték alá esik adott esetben Mirjám, a Mózes testvére, Ákán esete a Józsué könyvében, vagy Saul és Dávid király.

Kikre irányult az Ószövetség fegyelmezése, és milyen eszközöket használt fel? A fegyelmezés *tárgya* az egész választott nép. Itt kell az egyházkormányzással is röviden foglalkoznunk. Az Ótestamentum idején nem volt külön egyházi és állami kormányzás, valamint külön fegyelmezés, törvénykezés sem. Teokratikus berendezés volt az, melyben nem voltak külön egyházi és „világi” vezetők. Isten népet a pusztai vándorlás idején Mózes, a honfoglalás és Kánaán birtokba vétele idején Józsué vezette, őket a bírúk követték; s akiket felsoroltunk, azok mind egyként képviselték az egyházi és az ún. polgári hatóságot. Mózes ítélte Izráel egész gyülekezetét. Később, apósának, Jetrónak tanácsára, 70 vén választása és munkába állítása által ez a munka megoszlott. Józsué, valamint a bírúk hasonlóképpen ítélték Izráel tizenkét törzsét. Polgári kormányzást és egyben egyházfegyelmezést gyakoroltak, noha ezt így megnevezetten nem találjuk a Szentírásban. Csak majd a királyok idejében válik külön a próféták által hirdetett isteni követelmények hangoztatása, és a királyok által gyakorolt bíraskodás.

Az egyházkormányzásnál többet megtudunk a fegyelmezésről. Figyeljük meg e tekintetben az ószövetségi fegyelmezés *fokozatait*. Az első az *intés*. Ilyen prófétai intésben részesülnek Saul, Dávid, Akháb, Ezékiás királyok. Mindmáig követendő példa: a fegyelmezés első fokát mindig az Igéből fakadó és szeretetben folyó intésnek kell jelentenie.

A súlyosabb fokozatot a *kirekesztés* jelentette. Ebben részesült az említett esetben Mirjám, aki bélpoklossá lett a Mózes elleni zúgolódásért. Aki *felemelt kézzel* cselekszik az Úr törvénye ellen, annak ki kell vágatnia a nép közül. Ez a kivágatás Ákán esetében a halálos ítélet végrehajtásával egyenlő. Ezt a kirekesztést méltán tekinthetjük a keresztyén időkben gyakorolt *exkommunikáció* elődjének.

2. Egyházfegyelem és kormányzás az Újszövetségben

Előjáróban egy megjegyzés: nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az Izráelben gyakorolt kormányzás és fegyelmezés, valamint az újszövetségi vagy a későbbi keresztyén egyházi fejelem nem áll direkt kontinuitásban egymással. Először azért nem, mert amint már utaltunk arra, az Ótestamentum idején nem volt külön egyházi fegyelmezés és

polgári törvénykezés; a kettő egybefonódott. Másrészt az ószövetségi fegyelmezés inkább az elkövetett *cselekedetre*, az új pedig az *indulatra* néz. Harmadszor: az ószövetségi fegyelmezésben a bűnbánat és megtérés a kegyelem *reménységében* történik, míg az újszövetségi fegyelemben e *kegyelem megjelenéséről* már biztos kezességünk van. Következésképpen a bűnbocsánat és a bűnös visszafogadása az Ószövetségben nem érvényesül annyira, mint az újban, ahol nem egy egyéneiben engedetlen nép rendben tartására, hanem a gonosznak Isten gyülekezetéből való kiirtására irányult a fegyelmezés. Ezért részletesebben foglalkoznék az újtestamentumi fegyelmezés kérdéseivel.

Ebben a tekintetben öt kérdéskört kell vizsgálat alá vennünk: a) mi a fegyelmezés indoka? b) mi annak a hatásköre? c) a fegyelmezés tárgya; majd d) a fegyelmezés alanya, vagyis ki az, aki fegyelmez, milyennek kell lennie a fegyelmet gyakorlónak; végül e) hogyan folyik le a fegyelmezés az Úsz tanításai szerint?

a) A fegyelmezés indoka

Itt elsősorban az 1Kor 5,6–9 szakasza áll előttünk példaként. Pál egy kirívó bűnről beszél, amely súlyos árnyékot vet az egész gyülekezetre (*nem jó a ti dicsőkedésetek*). Az eklézsia Krisztus teste; ha a Fej szent, szentek kell legyenek a tagok is. Az apostol arra figyelmeztet, hogy *egy kicsiny kovász az egész tésztát megkeleszti*. Itt a kovász arra utal, hogy a bűn egész közösséget fertőzhet meg. Ki kell vetni a bűn kovászát; a vétkest ki kell zárni a gyülekezetből. Ez a kirekesztés csak időleges lehet, addig tart, amíg a vétkes meg nem bánja bűnét és meg nem tér. A fegyelem célja tehát az, hogy a vétkes a büntetés által ráeszméljen bűnére, és bűnbánta által visszafogadható lehessen a gyülekezetbe. Ugyanebben az összefüggésben kell olvasnunk az 1Kor 10. és 11. fejezeteit, ahol az Ige arról tanít, hogy elsősorban a bálványimádók, de az arra méltatlanok sem engedhetők az úrvacsorához. Isten maga őrködik egyházának szentsége fölött, s nem engedi, hogy az úrvacsorát megszenteltelentsék olyanok, akik arra nem méltók.

Az Anyaszentegyház, amely már ezen a földön Istenhez tartozik, felelős azért, hogy megőrizze azt a szentséget, amit Isten kíván tőle. Ez azonban lehetetlen, éppen azért, mert az egyház a földön van. Ebből a feszültségből keletkezik a fegyelem indoka. Itt kerül ui. ellentétbe az egyház hivatása és helyzete: az a hivatás, melynél fogva az egyház tagjai „kovász nélkül valók”, Krisztus áldozata folytán tiszták, és a helyzet, hogy e tisztaság dacára e világ bűneivel kapcsolatban kell élniük, attól tökéletesen nem tudják magukat megőrizni. Ez az ellentét állandó küzdelmet jelent, éppen a megszentelődés folyamata érdekében.

b) A fegyelmezés hatásköre

Itt arról kell beszélünk, hogy a bűnnek milyen formái ellen kell az egyháznak felépnie? Nyilván, a bűn minden formája ellen. Az eklézsiában minden tag felelős a másikért, s köteles a másikat a bűn elleni harcban támogatni. Sok intést olvasunk erre nézve az Újszövetségben. De ez még nem egyházi fegyelmezés. Az sem, ha az egyes tagok közt merülnek fel viták; ezeket belsőleg kell elintézni a hetvenhétseri megbocsátás szempontja alatt. A tulajdonképpeni fegyelmezés akkor lép életbe, amikor a sérelem nem egyeseken, hanem Isten szentségén esett; amikor valaki Isten törvényét és akaratát szegte meg. Ekkor már nincs helye a bocsánatnak, mert a sértett nem ember, hanem Isten, s ezt a törvényteleniséget ember nem bocsáthatja meg.

Az Újszövetség nem ad az egyházi fegyelmezésre olyan utasítást, amely tételesen felsorolná azokat a vétkeket, amelyeket az egyházi fegyelmezésnek meg kell torolnia. Világosan kell látnunk, hogy Isten Igéje nem *az egyes bűnök*et, hanem a *bűnös emberi természet*et tartja ítélet alatt. Ennek a megromlott természetnek, mint fának az ágai, a gyümölcsei az egyes vétkek. Azokat az eseteket, melyeket az Újszövetség mint fegyelmi eseteket említ, példának kell látnunk: íme, ilyenek fordultak elő az ősgyülekezet életében. Főképp paráznaságról, fajtalanságról, az eretnekekkel kapcsolatos magatartásról, a káromlásról van szó, meg azokról, akik nem engednek az apostolok által hirdetett Isten beszédének.

c) *A fegyelmezés tárgya*

E tekintetben elsősorban *Mt 18-ra* kell figyelni. *Mt 18,15*-ben Jézus Krisztus így vezeti be a tanítást: *Ha pedig a te atyádfia vétkezik ellened...* Ebből többen arra következtetnek, hogy itt csak azokról a vétsegekről van szó, amiket emberek egymás ellen szoktak elkövetni; tehát ez tekinthető az egyházi fegyelmezés alapjául. Ez a vélekedés nem áll. Biblikusok kimutatták, hogy az *ellened* sok kódexből hiányzik. A személyeken elkövetett vétsegekre a 22. versben adott parancs áll: megbocsátás nemcsak hétszer, de *hétven-szer hétszer* is. A személyes sérelmekért tehát a megbocsátás parancsa szerint, de az Isten törvényét ért magános vétsegeért *az intés fokozataival* kell eljárni, ahogyan az itt álló kulcsok hatalma előírja. Ha ember vétkezik ellened, akkor a Hegyi Beszéd írja elő, mit kell tenned: aki arcul üt, fordítsd oda másik arcodat is. De másként áll a helyzet, ha Isten törvényét éri sérelem; ezt emberi bocsánattal nem lehet elintézni.

Vessük ezt össze a *Gal 6,1* versével: *Testvéreim, még ha erőt is vesz az emberen valami bűn...* Látjuk, az apostol szava általános; nem akar a fegyelmi vétsegek tekintetében felsorolást adni. Azonban felelőssé tesz minden olyan bűnért, amely bárkin a keresztyének közül *erőt vesz*, vagyis a Krisztus-követők közösségét megbontja és megbénítja. Itt nem valami egyéni sérelemről van szó, nem is egyéni lelkiismeretbe ütköző cselekedetről, hanem bűnről, amely Isten törvénye ellen áll fenn. Az egésznek a kritériumát nem valamiféle emberi meggyőződés képezi, hanem Istennek az akarata, s erre az apostoli levelekben sok helyen találunk utalást, hogy ti. Isten az ő gyülekezetét tisztának és szentnek akarja látni.

d) *A fegyelmezés alanya*

Ki végzi a fegyelmezést? Az Újszövetség e kérdésre több feleletet ad, de ezek mégis egy irányban haladnak. A „kulcsok hatalma” locus classicusában (*Mt 18,15–17*) úgy látjuk, mintha ez a feladat az egyes emberre bízott volna. Hasonló értelemben szól *1Tim 1,20* és *Tit 3,10* is, ahol Pál a két káromlót *átadta a Sátánnak*, illetve arra int, hogy *a szakadást szító embert egy vagy két intés után kerüld*. A szolgatársakkal szemben felmerülő fegyelmi esetekkel kapcsolatosan Timóteust arra inti, hogy *presbíter ellen ne fogadj el vádat, csak két vagy három tanú szavára* (*1Tim 5,19*). Ezek az igehelyek mind arra mutatnak, hogy a fegyelmezés *egy ember kezében* van. Azonban figyelmesebb vizsgálat azt mutatja, hogy nem ellenkeznek azokkal a locusokkal, ahol az Újszövetség a fegyelmezés munkáját *az egész gyülekezet* kezébe adja. Például a korinthusiak közt említett exkommunikálást nem Pál egyedül, hanem a gyülekezettel együtt végzi; távollétében is végzik azt mások, a visszafogadás szintén a gyülekezet kezdeményezésére történik, Pál jóváhagyásával.

Az egész Újszövetség összefüggésében úgy látjuk, hogy az, aki a fegyelmezést gyakorolja, sohasem a saját kezdeményezéséből jár el, hanem a gyülekezetéből, vagy a gyülekezetnek való felelősséggel. Mt 18 a magános intés sikertelensége esetén az ügyet a gyülekezet elé vinni rendeli, a korinthusi exkommunikációnál a gyülekezet szintén jelen van. Timóteusnak és Titusnak mint a gyülekezet vezetőinek szólnak az utasítások. Mivel már megállapítottuk, hogy a vétség nem ember, hanem Isten ellen történik, embert állítani oda megtorlóul, Isten jogának a kisajátítását jelentené. Vagyis az egyházban egyes embernek nem adható olyan hatalom a kezébe, amelynek az útján egyeseket az egyházból kirekeszthetne, vagy a fegyelmezés bármely eszköze által a többiek lelke fölé uralmat gyakorolhatna. Ezt nevezzük az egyházi fegyelmezés *gyülekezeti elvének*.

A gyülekezeti elv érvényesülésének hangsúlyozása mellett azt is látjuk, hogy olykor a fegyelmezés munkáját mégsem *az egész gyülekezet*, hanem annak vezetői, a vének és az apostolok gyakorolják (Pál, Titus, Timóteus). Tehát a gyülekezet a maga egészében nem, hanem *megbízottai által* végzi ezt a munkát. Ez a gondolat azon a felismerésen alapszik, hogy az egyházban *a gyülekezeti elvet kiegészíti egy másik elv: a tiszttség elve*. Ki kell zárni a *tirannizmust*, de éppígy kizárandó az egyházból a *tömeguralom* is. Se a diktatúrának, se az anarchiának nincs helye Isten egyházában. Már a Birák könyvében látjuk, mi lett az eredménye annak, hogy egy időben se bíró, se király nem volt Izráelben, s ki-ki a maga elgondolása, ösztöne, érdeke szerint cselekedett! Az a tény, hogy Isten az ő egyházának kormányzására prófétákat, apostolokat, evangélistákat, pásztorokat és doktorokat rendelt, útját vágja az eklézsiában minden demagógiának. A vének Isten rendeléséből kerülnek a gyülekezet élére. Velük, általuk, rajtuk keresztül ítél a gyülekezet; nem ők cselekednek a maguk belátása vagy lelkiismerete szerint.

A fegyelmezés végső soron *Isten munkája* a gyülekezetben. Nem magánvallalkozás, nem kormányzati bölcsesség, nem a bűn emberi megtorlása, nem is jogvédelem, amilyen a polgári eljárás, hanem Isten megbízása, melynek végrehajtásánál a Szentlélek nyújt támogatást. A fegyelmezés célja Isten ügyének, neve méltóságának a védelme. Amikor a fegyelmezés munkáját Isten Igéje az egyház kezébe teszi le, ez az egyházra nézve azt jelenti, hogy *saját maga is ítélet alatt áll*. Ne feledjük: A bűn nemcsak a fegyelmezés alatt állón, hanem az egyházon magán is ott van. („Amíg e testben járunk, hitünk és jégységünk nem lehet tökéletes”; ez a fegyelmezés tekintetében is helytálló vallomás.)

e) *Hogyan folyik a fegyelmezés az Újszövetség egyházában?*

Elsősorban az említett „kulcsok hatalma” ad útmutatást a fegyelmezés fokozatairól. Először egyszeri, vagy többrendbéli pásztori intés, majd ennek megismétlése két vének magunkhoz vételével, s csak végső soron következik az, amit mi „fegyelmi eljárásnak” szoktunk nevezni. A fokozatok első két pontját olyan esetekben gyakorolták, amelyek magános vétségek voltak, nem okoztak nyilvános botránkozást. Súlyos botránkozások esetén ugyanis nincs értelme az első két fokozatnak. Pál apostol pásztori leveleiben gyakran találunk utalást az *intésre* nézve. Ezeknek az a céljuk, hogy a fegyelmezés munkájából minden elhamarkodottságot kiküszöböljenek, s megőrizzék azt az alapvetet, hogy az intésnek *szerepében* kell végbemennie. Amíg egy ügy az exkommunikációig eljut, sok mindennek kell végbemennie. Mindent meg kell próbálni, hogy a vétkezőt a bűntől visszatartsák, s beismert bűnéből megtérésre indítsák.

Az exkommunikáció: a legsúlyosabb intézkedést jelentette. Ez nem valami szertartás volt, hanem a vétkezőnek a gyülekezeti közösségből való teljes, *de nem végleges* kive-

tése, ami addig ment, hogy a vele való társalgást is megtiltották. Ezt az exkommunikációt jelenti a „Sátánnak való átadás” kifejezés, amit oly sokan nem értenek, vagy félreértenek ma is. Fel kell figyelni arra, amit az Újszövetség lépten-nyomon tükröz: hogy ti. a fegyelmezés az egyháznak *fájdalmas kötelessége*. Amikor szenved egy tag, vele együtt szenvednek a többiek is. Ez a szenvedés látható mindazokon, akik az egyházi fegyelmezést gyakorolják. Igazi édesapának jobban fájnak az ütések, amiket tévelygő, gonosz gyermekére mér, mint magának a fenýített gyermeknek. Itt nem a megbotránkozás az uralkodó indulat, hanem a szomorúság. Ez a fájdalmas szomorúság látszik mindenütt, ahol ige szerinti fegyelmezés történik. Sámuel haláláig bánkódik az elvetett Saul felett. A próféták ítélethirdetése nem fölényeskedő dorgálás, hanem egész valójukat megrázó szenvedés volt. És végül: azok a kijelentések, amelyek Jézus ajkáról hangzanak el a megtérő bűnös feletti *örömről*, mutatják, hogy az igazi egyháznak hogyan kell *gyászolni* a tékozló gyermeket, és *örvendezni* annak hazatérésén.

Tudom, hosszúra sikeredett a bibliai tanítás felmutatása, de nélküle nehezen tudnánk megérteni Kálvin felismeréseit és tanítását az egyházkormányzás és fegyelmezés tekintetében. De most már arra fogok rátérni.

II. Kálvin egyházkormányzati és egyházfegyelmezési elvei

Témánk szempontjából Kálvin *Institutiójának* a IV. könyve érdekel: *Az üdvösségre segítő külső eszközökről*, ahol főképp Isten egyházáról tanít. Az egyházkormányzásról a XXII., míg az egyházfegyelemről a XXIII. fejezet szól.

1. Az egyház kormányzásáról

Kálvin kiindulása annak a felismerése, hogy tulajdonképpen Istennek magának kelene vezetni és uralkodni az egyházban. De mivel Isten látható, érzékelhető módon nincs jelen közöttünk, a maga helyetteseként embereket használ fel. Nem úgy azonban, hogy azoknak átadja a maga jogait és tiszteletét, hanem csak úgy, hogy azok szájával Ő maga végezze a munkáját. Valahogy úgy, ahogyan minden munkás eszközöket használ dolgai végzésére. Ily módon az ÚR irántunk való megbecsülését mutatja meg azzal, hogy emberek közül választ ki egyeseket, hogy az Ő követiként szolgáljanak a világban. Isten Igéje bennünket Szentlélek templomainak nevez; ez annyit jelent, hogy Isten emberek szájából, mintegy a templom szentélyéből ad választ az embereknek.

Ezzel Isten hozzászoktat bennünket az Ő Igéje iránti engedelmségre is. Ha Ő maga szólna hozzánk, semmi meglepő nem volna abban, ha mindenki tisztelettel hallgatná és vésné szívébe intéseit. Hiszen ki ne borzadna meg az Ő jelenléte hatalmától? De amikor egy porból támadt emberke szól hozzánk Isten nevében, akkor alázatunk, kegyességünk és engedelmségünk bizonyítékát adjuk, amidőn taníthatóknak bizonyulunk az Ő szolgája által még akkor is, ha az semmivel sem különb ember nálunk. Ezért rejtette Isten mennyei tudományának kincseit törékeny cserépedényekbe.

Ezzel elérkeztünk az egyház lényegéhez. Isten Igéje és Lelke hozza létre a maga tiszteletére és az emberek közti kölcsönös szeretet ápolására ezt a páratlan közösséget, az Anyaszentegyházat. Ebben a lelki közösségben az örök élet és az üdvösség tudományát emberekre bízta, hogy azok által ő maga közölhesse azt a többiekkel. Az egyházban semmi kiválóbb és dicsőségesebb nincs az evangélium szolgálatánál, amelyet

az egész közösségre bízott ugyan, de mégis egyes elhívott és elválasztott szolgálkon át végeztet.

Ezek a szolgák, Pál apostol felsorolása szerint *apostolok, próféták, evangélisták, pásztorok és tanítók* (vö. Ef 4,11); ezek közül most, mondja Kálvin, *csak az utóbbi kettő* tölt be rendes tisztséget az egyházban. A három elsőt országa elérkezéskor támasztotta az Úr, és ezeket most is életre hívhatja, ha a történelmi szükség úgy kívánja. A pásztorokat és doktorokat (tanítókat) az egyház sohasem nélkülözheti. Mi a különbség a kettő között? A tanítók sem a fegyelmezésre, sem az intésekre vagy buzdításokra, sem a sákramentumok kiszolgálására nem nyertek megbízást; egyedüli feladatuk az írásmagyarázás, hogy a tudomány egészséges és tiszta maradjon a hívők között. A pásztori tisztt azonban mindezeket a tevékenységeket magában foglalja. Egyébként, folytatja Kálvin, a mi tanítóink a régi prófétáknak, míg pásztoraink az apostoloknak felelnek meg.

Ami az egyházkormányzást illeti, ezeket a tisztségviselőket Kálvin a Szentírás szerint megkülönböztetés nélkül nevezi püspököknek, véneknek, pásztoroknak és szolgáknak (*minister*); az Úsz-ben ugyanis ezeket egymással váltakozva találjuk. Akik az Igét hirdették, azokat az Írás mind „püspökök”-nek nevezi; a „kormányzók” a nép közül választott vének voltak, akik a püspökkel együtt az erkölcsök ellenőrzését és az egyházfegyelmet gyakorolták. Minden gyülekezetnek kezdettől fogva megvolt a maga tanácsa (*senatus*), s ennek a kezében volt a bíraskodás joga, a vétkek eltávolítására. A tapasztalat mutatja, hogy ez a rendtartás nemcsak egy bizonyos korra szólt. Tehát az egyházkormányzásnak ez a formája minden időkre szükséges.

2. Az egyházfegyelem gyakorlása

Az egyházfegyelem, Kálvin szerint, leginkább a kulcsok hatalmával és a lelki bíraskodással áll összefüggésben. A reformátor az egyházat, kora gondolkodásának megfelelően, két fő csoportra osztja: a papságra (klérus) és a népre. A „klérus” azt a papi rendet jelöli, amelynek tagjai nyilvános szolgálatot végeznek az egyházban. Ezért külön kell szólni a közös fegyelemről, amelynek mindenki alá kell vesse magát, s ezt követően térhetünk rá a papságra, melynek a közös fegyelmen kívül saját fegyelme is van.

Micsoda az egyházfegyelem? A Krisztus-testben az olyan idegek, illetve inak (*nervus*) szerepét tölti be, melyek a test tagjait összekötik egymással, mindegyiket a maga helyén tartva. Olyan, mint egy *zabla*, amely visszatartja és megszelídíti azokat, akik Krisztus tudománya ellen dühöngnek. Vagy olyan, mint a *sarkantyú*, amely a tétleneket serkenti, és néha olyan, mint az *atya vesszője*, amely irgalmasan és Krisztus Lelkének szelídségével fenýíti a súlyosabban vétkezőket.

Mit kell az egyházfegyelemnek számon kérni? Elsősorban azt, hogy ki-ki elvégezze a maga kötelességét. Aki azt elmulasztja, vagy vét a tisztesség ellen, azt meg kell inteni. Mindenkinek igyekeznie kell hitben testvérét meginteni, ha van rá ok. Ebben a pásztoroknak és presbitereknek kell előljárniuk. Ha valaki az intéseket makacsul visszautasítja, azt az egyházi bíróság, azaz a presbiterek gyűlése elé kell hívatni. Itt szigorúbb intésben kell részesíteni; ha pedig erre sem török meg, hanem megmarad gonoszságában, Krisztus parancsa szerint, mint az egyház megvetőjét, ki kell rekeszteni a hívők közösségéből.

Egyes bűnök személyi jellegűek, mások viszont nyilvánosak vagy közismert bűnök. Az előbbiekre vonatkozik a négy szemközti feddés (Mt 18,15). A közismert bűnökre nézve Pál azt mondja Timóteusnak: „Fedd meg őket mindenki jelenlétében, hogy a

többiek is megfélemljenek” (1Tim 5,20). A szégyenletes, cégéres bűnök esetében szigorúbb gyógymódra van szükség. Pál a korinthusi vérfertőzöt nemcsak szavakkal feddi, hanem kiközösítéssel (exkommunikációval) bünteti (1Kor 5,3).

Mi a fenytés célja? Kálvin *hármás célt* említ. Az első: Mivel az egyház Krisztus teste, ez nem rontható meg oszlásnak indult tagokkal anélkül, hogy valami gyalázat ne érné magát az egyház Fejét is. Aki botrányos életet folytat, többé nem méltó a keresztyén névre. Nem részesíthető úrvacsorában sem; ha a szent jegyeket ilyeneknek nyújtjuk, az annyi, mintha kutyáknak vetettük volna oda.

A *második cél*: hogy a jók a gonoszokkal való állandó együttléttől meg ne rontassanak. A rossz példa ugyanis másokat is letéríthet az igaz ösvényről.

A *harmadik cél*: azok, akik fenytés vagy kiközösítés alatt vannak, vétkük szégyenétől legyőzötve, kezdjenek bűnbánatra jutni. A fegyelmezés legfőbb célja tehát nem a megtorlás, hanem a *megjobbítás*.

A *fegyelmezés esetei*. Kálvin itt nem ad tételes felsorolást, hanem megismétli, hogy vannak nyilvános bűnök, és vannak magánjellegűek, vagy valahogy rejtettebbek. Nyilvános bűn az, aminek nemcsak egy-két tanúja van, hanem amelyik nyilván történik, az egész egyház megbotránkozásául. Titkos bűnök alatt Kálvin azokat a köztes bűnöket érti, amelyeknek vannak ugyan tanúi, de mégsem nyilvánosak. Az első esetben a négy szemközti, valamint a tanúk előtti megintés felesleges intézkedés lenne, az ilyeneket büntetésben kell részesíteni. – A bűnök másik csoportja addig nem kerül a gyülekezet elé, amíg a bűnös nem bizonyul makacsnak. Amikor az egyház elé kerül, akkor figyelembe kell venni a vétség súlyosságát. Kisebb vétségek esetében nem kell nagy szigorúsággal eljárni; elég a szelíd atyai feddés, amely nem keményíti meg a bűnöst, hanem magához téríti. A szégyenletes bűnök esetében azonban szigorúbb gyógymódot kell alkalmazni. Aki gonosz cselekedetével súlyosan megsérti az egyházat, azt egy időre meg kell fosztani az úrvacsorai közösségtől, míg a megbánásnak biztos jelét nem adja.

A kirekesztés törvényes eljárása az, amikor nem egyedül a presbiterek végzik, hanem az egyház tudtával és helyeslésével történik. Így ugyan nem a nép sokasága dönt az ügyben, de az egész eklézsia mint tanú és őr vigyáz, hogy semmi se történhessék egyesek szeszélyéből. A fegyelmezésnek úgy kell történnie, mintha maga Krisztus ülne elnökként a bírói székben.

Végül Kálvin figyelmeztet, hogy amennyiben az emberiséget (*humanitas*) mind a magán, mind a nyilvános vizsgálatban meg nem őrizzük, az a veszély fenyeget, hogy a fegyelmezésből kínvallatás lesz, amitől Isten mentsen.

3. A genfi gyülekezet rendtartása

Ez a mű beszél a különféle egyházkormányzati rendekről. Első rend a lelkészeké. Ezek vétségeit a rendtartás 25. és 26. pontjai nagy részletességgel sorolják fel. A büntetések fokozatai a megintéstől a hivatalból való elmozdításig terjednek. A második rend a tanítóké vagy doktoroké. Felőlük külön az ún. Iskolai Rendtartás intézkedik. A harmadik rend a *vének, a hatóság küldöttei vagy képviselői a presbitériumban*. Itt figyelemre méltó a *Presbiterek esküje* című fejezet. Az egyházkormányzás negyedik rendje a diakónusoké. Feladatuk a szegény- és beteggondozás.

Az *egyházfegyelme*re vonatkozó rendelkezések a *Rendtartás* 154–173. pontjaiban olvashatók. A lényeges itt is, mint az *Insitutió*ban: a titkos bűnökért az elkövetőket titkon dorgálják meg. Akik megjobbulást mutatnak, azokat többé nem kell háborgatni. Ha

továbbra is rendetlenkednek, újabb intésben kell őket részesíteni. Aki nyilvános bűnéből meg nem tér, aki megveti az úrvacsorával való életét, azt legsúlyosabb büntetésként el kell tiltani a szent sákramentumtól.

A Rendtartás komolyságát mutatja, hogy azt minden harmadik esztendő június havának első vasárnapján a genfi Szent Péter templomban összegyűlt nép előtt fel kellett olvasni, s annak megtartására minden jelenlévő esküre emelt kézzel, szent esküvéssel el kellett hogy kötelezze magát. – Ezzel a gyakorlattal, tudomásom szerint, sehol máshol, egyetlen egyház történetében sem találkozunk.

Egy kérdésünk maradt hátra; nevezetesen annak a megvizsgálása, hogy a Szentírás tanítása és a kálvini elvek miképpen tükröződnek református egyházunk hitvallási irataiban. Ezzel foglalkozunk röviden tanulmányunk befejező részében.

III. Az egyházkormányzás és -fegyelmezés hitvallási alapjai

A *Heidelbergi Káté* ha az egyházkormányzással nem is, de az egyházfegyelmelemmel foglalkozik a 82–85 kérdés–feleleteiben. A Káté egész fejezete az úrvacsoráról szóló tant foglalja magában. Megállapítja, hogy a hitetleneket és istentelenekeket nem szabad az Úr asztalához bocsátani, hanem az egyháznak kötelessége azokat a kulcsok hatalmával kizárni. Továbbá részletezi, hogy a kulcsok hatalma kettős: az egyik az evangélium prédikálása, ezt követi az egyházfegyelmem. A kulcsok e kettős hatalmáról szóló tant részletezi a 84. kérdés–felelet, az igehirdetés azon tényének magyarázatával, hogy az Ige hirdetése által valósul meg Isten ítélete a földön. A rá következő 85. kérdés–felelet az egyházfegyelmet magyarázza, amely által a nem keresztyén tant és életet folytatókat, néhány intés után, ha azoknak nem engedelmeskednek, a sákramentumoktól való eltiltás által kirekesztik a gyülekezetből, s így Isten is kizárja őket Krisztus országából; ha azonban megtérnek, visszafogadtatnak.

Szembetűnő, hogy a *Káté* a fegyelmem kérdését összekapcsolja az igehirdetés kérdésével. Ezzel világosan rámutat arra, hogy a fegyelmezés tulajdonképpen nem más, mint *az igehirdetés egyik formája*. A kulcsok hatalma úgy kettős, hogy azok egymástól külön nem választhatók. Egyiket a másik nélkül gyakorolni nem lehet, de egyiket a másikkal szembeállítani sem szabad.

A második figyelmünket felkeltő tény: a fegyelmezés azon fokozatainak felsorolása, amelyet a Mt 18-ban is olvasunk. Ez azt mutatja, hogy a hitvallás annak az alapján akarja szabályozni a fegyelmezést. Itt is négy fokozatot találunk: magános intést, tanúk előtti figyelmeztetést, többek jelenlétében történő dorgálást, és az egyház általi ítéletet. A *Káté* egyik szerzője, Ursinus megjegyzi, hogy az első kettő nem nyilvános, az utóbbi kettő pedig nyilvános. A kirekesztés ugyanis feltételezi azt, hogy az illető vétkes tulajdonképpen lelkileg már eltávozott az egyháztól; a kirekesztés csupán ennek a ténynek a kimondása. Ugyanő figyelmeztet arra, hogy a fokozatok elhanyagolásából, az ügy mérlegelésének felületességéből, a nem Isten Igéje szerinti eljárásból súlyos visszaélések származhatnak.

A harmadik figyelmeztető gondolat: a kirekesztés ténye. Ugyanis a kirekesztés gondolata volt az, ami ellen a legtöbb ellenvetés elhangzott. A *Káté* magyarázatában Ursinus rávilágít arra, hogy a kirekesztés elleni kifogások mind az egyház lényegének meg nem értéséből támadtak. A hitvallás az egyház közösségét az úrvacsora, illetve a sákramentumok közösségében látja. Tehát a kirekesztés nem az egyházból, mint szoci-

ális közösségből, nem annak jogi formáiból, hanem az egyházból, mint Isten gyermekeinek a közösségből történik. Ezért beszél a Káté a *sákramentumok*tól való eltiltásról. Tehát nemcsak az *úrvacsorai közösségről* van szó, hanem a *keresztségtől* is. A Káté szerint a keresztségtől való eltiltás éppúgy része a kirekesztésnek; Ursinus ezt azzal indokolja, hogy a hitetlenek megkeresztelése tiltva lévén, a kirekesztettek gyermekeit sem szabad megkeresztelni. Sem a Káté írói, sem Kálvin, sem a reformátori kor írói nem ismertek különbséget az ún. „kis” és „nagy” exkommunikáció között. Csak későbbi korban alakult ki, hogy a kirekesztés főként az úrvacsorára vonatkozzék. Nekünk azonban vigyáznunk kell arra, hogy a kirekesztési eljárás az úrvacsora tekintélyének rovására ne menjen, vagy ellenkezőleg: az úrvacsorát nehogy a keresztségnél jelentősebbnek tüntessük fel.

A II. *Helvét Hitvallás* külön fejezetben sem az egyházkormányzásról, sem a fegyelmezésről nem beszél, de több helyen érinti a kérdést, mint ami az egyház igazi mivoltához hozzátartozik. Hangsúlyozza, hogy az egyház igaz és egységes voltának a képmutatók által való megtörésétől óvakodni kell (XVII. 14.) A fegyelmezést a tagok épülésére kell alkalmazni, azon apostoli parancs alapján, hogy minden ékesen és jó renddel történjék (XVIII. 15). Hangoztatja, hogy ennek a fegyelemnek az egyház szolgálai között is meg kell lennie, s ezért azok élete és tanítása megvizsgálandó (XIII. 17). Ezekből, s több hasonló vonatkozásból a Hitvallásban két gondolatot látunk kiemelkedni. Az egyik az, hogy bár nem írja körül a fegyelmezés munkájának a módját, de utasítást ad arra nézve, hogy annak *az egyház rendjét fenntartó* munkának kell lennie. Alapját az egyház igaz tana és élete képezi. A fegyelmezés tehát hozzátartozik az egyház lényegéhez; anélkül egyház el nem képzelhető, és fenn nem állhat. A másik gondolat *az egyházi szolgák fegyelmezésével* kapcsolatos. Az egyházi szolgák egyrészt gyakorolják a fegyelmezést, de másrészt maguk is tárgyai annak. Vagyis az egyházban senki sincs, aki Isten fegyelmezési munkájának felette állna, akinek ne kellene alávetnie magát az ítéletnek. A római egyház azon felfogásával helyezkedünk itt szembe, amely az egyház vezetőinek csalatkozhatatlanságát vallja. Ez a gondolat a protestáns egyházakban is gyakorta kísért, a lelkészi tekintélynek önmagában és önmagától valóságával, s a felőbb hatóságoknak az alacsonyabbakkal szembeni fölénye gondolatával.

Felhasznált irodalom

- Második Helvét Hitvallás.* Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1989.
- Heidelbergi Káté.* A Református Keresztyén Egyház Hitvallása. A szöveg megállapítását végezte: Dr. Tavasz Sándor. A Kolozsvári Református Egyházkerület iratterjesztésének kiadása, Kolozsvár 1981.
- Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere.* 1559. Fordították: Ceglédi Sádor, Rábold Gusztáv. II. kötet, Pápa 1910.
- Kálvin János: *A genfi gyülekezet rendszabályai.* Egyetemes egyháztörténeti szeminárium, Kolozsvár 1979. (Sokszorosított gépirat.)